

Paweł Mąkosa

Optymalny system formacji chrześcijańskiej w Polsce

Verbum Vitae 21, 297-311

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

OPTYMALNY SYSTEM FORMACJI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ W POLSCE

ks. Paweł Mąkosa

Od wielu już lat toczy się w Polsce dyskusja o kształceniu formacji chrześcijańskiej. Niewątpliwie debata ta wypływa z głębokiej troski o wiarę i moralność Polaków, szczególnie zaś młodego pokolenia. Niniejsza refleksja, włączając się w tę dyskusję dotyczyć będzie przede wszystkim organizacyjnego wymiaru całościowego systemu formacji chrześcijańskiej. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie: jaki system formacji dzieci i młodzieży jest współcześnie optymalny w Polsce? Najkrócej rzecz ujmując, system ten powinien obejmować nauczanie religii w szkole, jak również katechezę realizowaną w środowisku parafialnym¹. W niniejszym artykule pokrótce zostaną omówione obydwie te rzeczywistości.

1. NAUCZANIE RELIGII W SZKOLE (KATECHEZA SZKOLNA)

Różne były w historii sposoby systematycznej formacji chrześcijańskiej dzieci i młodzieży w Polsce, jednak od 1990 r. odbywa się ona głównie w szkole. W szkolnych lekcjach religii w szkołach podstawowych bierze udział

---

¹ Por. P. TOMASIK, *Nauczanie religii w szkole: doświadczenia przebytego okresu*, AK 3 (2004) 446.

96% dzieci, natomiast w gimnazjach i liceach ponad 80%². Zdecydowana zatem większość młodego pokolenia Polaków dobrowolnie uczęszcza na lekcje religii. Niepokoi co prawda podejmowanie różnych prób usunięcia nauczania religii z publicznego systemu oświaty, ale umocowanie prawne jest tak mocne, że jego przeciwnicy nie mają żadnych możliwości jego wykluczenia³.

W zdecydowanej większości nauczanie religii odbywa się w wymiarze dwóch zajęć tygodniowo w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach, liceach profilowanych, szkołach zawodowych i liceach uzupełniających⁴. Gwarantuje to rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej⁵.

Obecność nauczania religii w publicznym systemie oświaty jest zatem trwała. Powstaje jednak pytanie o jego istotę i główne cechy. II Polski Synod Plenarny określa tę rzeczywistość jako „katechezę szkolną” zakładając, że powinna ona prowadzić „do umiłowania Boga i przyłgnięcia do Niego”⁶. Także *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* stoi na stanowisku, że nauczanie religii stanowi specyficzną formę katechezy i powinno, oprócz funkcji nauczania i wychowania, wypełniać także funkcję wtajemniczania⁷. Podobne stanowisko zawiera *Podstawa programowa katechezy* w wersji z 2001, jak i 2010 r.

---

² Dane Komisji Wychowania Katolickiego KEP (marzec 2012 r.); P.M.A. CYWIŃSKI – M. PRZECISZEWSKI, *Kościół w Polsce po roku 1989 wobec nowych wyzwań demokracji* (online; dostęp: 14.03.2012), www.cwi.pl/tekst15a.htm.

³ Szerzej na ten temat: P. MAKOSA, *Trwale miejsce nauczania religii w polskim systemie oświaty*, *Katecheta* 1 (2005) 63-69; TENŻE, „Nauczanie religii w szkole publicznej w świetle prawa międzynarodowego i polskiego”, *Kościół w życiu publicznym. Teologia polska i europejska wobec nowych wyzwań III* (red. Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski) (Lublin 2005) 451-467.

⁴ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków 2001) n. 87 (dalej: PDK).

⁵ § 8.1.

⁶ „Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła 8”, *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)* (Poznań 2001) 51.

⁷ PDK, 82-83.

Argumenty przemawiające za katechetycznym charakterem nauczania religii dotyczą przede wszystkim jego dwupodmiotowości. Również w szkole podmiotem działającym jest bowiem Kościół, co wyraża się przez konieczność uzyskania misji kanonicznej przez wszystkich nauczycieli religii jako bezwzględny warunek zatrudnienia. Ponadto programy i materiały dydaktyczne zatwierdza strona kościelna, a także sprawuje nadzór merytoryczny nad zajęciami z religii⁸. Szkolne nauczanie religii realizuje zatem zadania postawione przez Kościół, a w polskiej rzeczywistości możliwa i konieczna jest modlitwa na lekcjach, kształtowanie postaw religijnych, a także stosowanie metod celebracyjnych⁹. Bardzo wymowne są w tym kontekście słowa Jana Pawła II z 1999 r.: „Jak nie dziękować za to, że dzieci i młodzież mogą ze spokojem poznawać Chrystusa w szkole, w której obecność kapłana, siostry zakonnej czy katechety lub katechetki jest postrzegana jako cenna pomoc w pracy nad wychowaniem młodego pokolenia”¹⁰.

Należy jednak zauważyć, że nauczanie religii z założenia, ma formułę otwartą, a „w lekcjach religii katolickiej mają prawo uczestniczyć nie tylko katolicy, ale również inni chrześcijanie, wyznawcy innych religii, jak również osoby niewierzące”¹¹. W praktyce prowadzi to do szukania takiej formuły zajęć, która mogłaby docierać do wszystkich. Znowelizowana *Podstawa programowa katechezy* mówi o konieczności akcentowania ewangelizacji, rozu-

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach § 4 i 11, Dz.U. z 1992 r., Nr 36, poz. 155, z 1993 r., Nr 83, poz. 390 oraz z 1999 r., Nr 67, poz. 753.

⁹ PDK, 82-83.

¹⁰ JAN PAWEŁ II, *Homilia w czasie Mszy św. w Warszawie wygłoszona 13 VI 1999* (online; dostęp: 14.03.2012), <http://www.kuria.lomza.pl/index.php?wiad=38>.

¹¹ H. IWANIUK, „Nauka religii w szkole a katecheza parafialna”, *AK* 3 (2004) 460.

mianej jako pierwsze głoszenie Dobrej Nowiny, niż katechezy w sensie ścisłym czy tym bardziej mistagogii¹².

Niektórzy idą jeszcze dalej twierdząc, że w nauczaniu religii „chodzi o bardziej bezpośrednie rozwijanie dialogu między wiarą a kulturą. Nauka religii w szkole, podejmując proces systematycznego wtajemniczenia w prawdy wyznawanej wiary, ma czynić to w taki sposób, by jednocześnie odnosić się bezpośrednio do dziedzin wiedzy i wartości przekazywanych uczniom przez inne dyscypliny szkolne”¹³. W tym ujęciu priorytetem ma być zatem kształtowanie integralnej wizji świata, która będzie wolna od fałszywych dualizmów typu: wiara – nauka, Kościół – świat itp.

Bez względu na różnice w podejściu do koncepcji nikt z odpowiedzialnych ludzi Kościoła nie kwestionuje ogromnej potrzeby obecności nauczania religii w publicznym systemie oświaty. Do największych jego walorów zalicza się najczęściej:

- 1) usuwanie szkodliwego dualizmu wychowawczego pomiędzy różnymi podmiotami;
- 2) dialog między wiarą a kulturą;
- 3) możliwości ewangelizacyjne wobec uczniów i nauczycieli;¹⁴
- 4) systematyczne i pogłębione przekazywanie depozytu wiary;
- 5) dotarcie do zdecydowanej większości dzieci i młodzieży;
- 6) pogłębienie metodyczne podyktowane wymogami szkoły¹⁵.

W katechetycznej działalności Kościoła w Polsce nigdy nie może zatem zabraknąć nauczania religii w szkole. Odmienne zdanie w tej sprawie jest stanowiskiem bardzo

---

¹² Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Nowe wydanie (Kraków 2010) 10 (dalej: NPPK).

¹³ H. IWANIUK, „Nauka religii w szkole a katecheza parafialna”, 459.

¹⁴ Por. PDK, 84.

¹⁵ Por. PDK, 83.

nieodpowiedzialnym i niebezpiecznym a jednocześnie niezgodnym ze stanowiskiem Episkopatu.

2. POTRZEBA KATECHEZY W PARAFII

Nauczanie religii w szkole to nie tylko pozytywy. Należy również zdawać sobie sprawę z ograniczeń, jakie niesie ono ze sobą. Dokumenty katechetyczne stoją na stanowisku, że nauczanie religii „nie wyczerpuje w pełni zadań stawianych przed katechezą”¹⁶ i z tego względu postulują prowadzenie równoległej działalności duszpasterskiej i katechetycznej w parafii¹⁷. Autorzy tych dokumentów zwracają uwagę, że największa trudność dotyczy funkcji mistagogicznej, co potwierdza fakt, że edukacja religijna w szkole często nie przekłada się na udział w liturgii i życiu Kościoła. Najbardziej obiektywny obraz tej kwestii można jednak uzyskać, odnosząc się do wyników badań nad religijnością polskiej młodzieży, która kończy lub już zakończyła wieloletni okres systematycznej katechezы szkolnej.

Odnosząc się do badań przeprowadzonych w latach 1996-2006 w 12 diecezjach Polski¹⁸, opublikowanych w 2005 r. wyników badań prowadzonych przez agencję badań rynku „Opinia”¹⁹, badań z lat 1988, 1998 i 2005 przeprowadzonych przez Sławomira H. Zarębę i opublikowanych w 2008 r.²⁰, a także dostępnych badań dynamiki religijności młodzieży w latach 1992-2009 opracowanych przez Centrum Badania Opinii Społecznej i opublikowa-

---

¹⁶ NPPK, 10.

¹⁷ Por. tamże.

¹⁸ Zob. S. H. ZARĘBA, „Religijność młodzieży – podstawowe parametry”, *Religia. Kościół. Społeczeństwo*. Wyniki badań socjologicznych w 12 diecezjach 1996-2006 (red. W. ZDANIEWICZ – S. H. ZARĘBA) (Warszawa 2006) 110-139.

¹⁹ *Raport z badania młodzieży polskiej* (Warszawa 2005).

²⁰ S.H. ZARĘBA, *W kierunku jakiej religijności?* Studia nad katolicyzmem polskiej młodzieży (Warszawa 2008).

ne we wrześniu 2009 r.²¹, można wysunąć następujące wnioski:

1) około 80% polskiej młodzieży deklaruje się jako ludzie wierzący, choć oznacza to spadek o ok. 10% w porównaniu z latami 80.;

2) powoli zmniejsza się liczba młodzieży systematycznie praktykującej. (W każdą lub prawie w każdą niedzielę udział we mszy św. deklaruje ok. 40-60% młodzieży w zależności od badań);

3) narasta rozbieżność pomiędzy deklarowaną wiarą a prezentowaną postawą, widoczna zwłaszcza w kwestiach moralności małżeńsko-rodzinnej;

4) następuje wzrost tzw. ateizmu eklezjalnego, czyli krytycznych postaw wobec Kościoła.

Wobec tych i innych problemów dotyczących religijności młodego pokolenia coraz częściej postuluje się podjęcie działań w celu przeciwstawienia się kryzysowi wiary i moralności. Do głównych postulatów należą:

1. Poruszanie problemów egzystencjalnych, tak aby katecheza stała się bliska życiu dzieci i młodzieży. Nie chodzi o to, by w katechezie pomijać sprawy nadprzyrodzone i sprowadzić nauczanie religii do kolejnej lekcji wychowawczej, ale żeby ukazywać sprawy wiary w kontekście życia katechizowanych, tak aby młodzi ludzie postrzegali chrześcijaństwo jako odpowiedź na ich problemy, receptę na szczęście, jako najlepszą drogę życia. Jeśli odkryją, że wiara jest dla nich wartością, że pomaga im zrozumieć otaczający świat i samych siebie, będą angażować się również w katechezę.

2. Położenie nacisku na osobiste doświadczenie wiary, w czym mogą pomóc formy przeżyciowe, np. celebracje, świadectwa itp. Wiedza religijna jest bardzo ważna

---

²¹ CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ, *Dwie dekady przemian religijności w Polsce*. Komunikat z badań BS/120/2009, oprac. R. BOGUSZEWSKI, Warszawa, wrzesień 2009 r. Zgodnie z informacją zamieszczoną na stronie internetowej CBOS i w samym raporcie przedruk i rozpowszechnianie oraz wykorzystanie zawartych tam informacji jest możliwe pod warunkiem podania źródła: (online; dostęp: 14.03.2012), http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_120_09.PDF.

w procesie wychowania chrześcijańskiego i nie ulega wątpliwości, że konieczne jest, aby dzieci i młodzież znali prawdy wiary, zasady moralne i podstawowe modlitwy, ale nie może to przysłonić innych wymiarów wychowania religijnego. Chodzi o to, by katecheza nie stała się tylko przekazem wiedzy, ale prowadziła do osobistych relacji z Chrystusem.

3. Umożliwienie doświadczenia prawdziwej wspólnoty i Kościoła bardziej ewangelicznego. Chodzi o ukazanie innego oblicza Kościoła, tak aby Kościół nie kojarzył się tylko z formalizmem, ale ze wspólnotą ludzi wspólnie zdążających do zbawienia²².

Wymienione wyżej propozycje są raczej oczywiste. Pozostaje jednak istotna kwestia dotycząca środowiska, form i metod wdrażania tych postulatów. O ile pierwszy z nich można z powodzeniem realizować w szkole, o tyle w przypadku dwóch pozostałych zdecydowanie łatwiej je realizować w środowisku parafialnym.

Jan Paweł II w tej kwestii wypowiedział się jednoznacznie: „[...] katechizacja w szkole domaga się oczywiście uzupełnienia o wymiar parafialny duszpasterstwa dzieci i młodzieży. Zdaję sobie sprawę z trudności jakie napotyka ten rodzaj katechezy, niemniej jednak trzeba znaleźć jakieś rozwiązanie, by dzieci i młodzież nie traktowały nauki religii jedynie jako jednego z przedmiotów nauczanych w szkole, ale by mogły czerpać siłę także z bezpośredniego kontaktu z Bogiem w liturgii i sakramentach świętych”²³.

Potrzebę dowartościowania parafii jako środowiska katechetycznego dostrzegają również katechetyczne dokumenty Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce. *Dyrektorium ogólne o katechizacji, Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce, Podstawa programowa katechezy czy Program nauczania religii* wyraźnie

---

²² Por. E. ALBERICH, „Il futuro della catechesi dell’iniziazione cristiana. Alla ricerca di un nuovo modello”, *La Scuola Cattolica* 3 (2001) 541-556.

²³ JAN PAWEŁ II, *Program dla Kościoła w Polsce* (Kraków 1998) 35.

stwierdzają, że pierwszym środowiskiem katechetycznym jest parafia. Postulat wprowadzenia systematycznej katechezy parafialnej w Polsce jest więc odpowiedzią na oficjalne stanowisko Kościoła przedstawione w dokumentach katechetycznych jak również wyrazem troski o kondycję religijno-moralną młodego pokolenia Polaków.

3. CHARAKTERYSTYKA KATECHEZY PARAFIALNEJ

Oprócz przedstawienia motywacji do prowadzenia katechezy parafialnej należy ukazać również jej podstawowe cechy. Ważne jest, po pierwsze, aby katecheza w parafii nie powtarzała treści nauczania religii w szkole, ale je uzupełniała. Także formy i metody tej katechezy powinny być odmienne. Już *Program nauczania religii* z 2001 r. stwierdza: „W katechezie tak pojętej nie należy się skupiać na przekazie wiedzy, ale na takich formach (nabożeństwa, celebracje, kursy biblijne, szkoły modlitwy), które do głębi poruszają człowieka i skłonią go do refleksji nad tym, co już się w nim dokonało w czasie inicjacji. Szczególną rolę odgrywa w tym względzie indywidualne doświadczenie katechizowanych, które tworzy podstawę do zgłębiania tajemnic chrześcijańskich, a zwłaszcza misterium włączenia do wspólnoty wierzących w Chrystusa”²⁴.

Podstawowym założeniem metodyki katechezy parafialnej jest więc stosowanie metod, które nie koncentrują się na przekazie treści, ale pomagają w kształtowaniu postaw religijnych. Wśród takich metod wymienia się np. metody liturgiczne czy biblijne, m.in. celebracje – nabożeństwa w kościele²⁵, kursy biblijne, szkoły modlitwy²⁶, *lectio divina*²⁷, szkoła słowa Bożego czy analiza struk-

---

²⁴ PNR, 139.

²⁵ PDK, 107; PPK, 69.

²⁶ PNR, 139.

²⁷ Por. J. KOCHEL, „Szkoła Słowa Bożego w programie katechezy parafialnej”, *Katecheta* 1 (2005) 46-51.

turalna²⁸, a także pielgrzymki, rekolekcje wielkopostne²⁹. Dla młodzieży w sposób szczególny polecane są metody dyskusyjne, praktyczne, panele i świadectwa życia chrześcijańskiego³⁰.

Trzeba przyznać, że katecheza parafialna jest już prowadzona, choć najczęściej ograniczona jedynie do katechezy sakramentalnej. Jest to przede wszystkim katecheza przygotowująca do przyjęcia sakramentu pojednania i pokuty oraz Eucharystii, jak również bierzmowania. Chodzi jednak o to, żeby katecheza parafialna, tak jak postulują dokumenty, realizowana była w sposób systematyczny, przynajmniej raz w miesiącu na wszystkich etapach edukacyjnych³¹. Ponadto winna to być katecheza organizowana w parafii zamieszkania, a nie w parafii, na terenie której leży szkoła. Chodzi bowiem przede wszystkim o zwiążanie dzieci i młodzieży z własną parafią, umożliwienie im doświadczenia życia wspólnotowego i w konsekwencji doprowadzenie do aktywnego udziału w życiu wspólnoty.

Dzieci najmłodsze z klas I-III powinny uczestniczyć w parafialnej katechezie inicjacyjnej, stanowiącej przygotowanie do przyjęcia sakramentów Eucharystii i pokuty. Nowa *Podstawa programowa katechezy*³² i *Program nauczania religii* z 2010 roku przesuwają przyjęcie I Komunii św. do trzeciej klasy, a w programie znajduje się wyraźne wskazanie, aby organizować po 8 spotkań parafialnych rocznie³³.

Katecheza dzieci klas IV-VI powinna koncentrować się na mistagogii, pogłębianiu życia sakramentalnego. Głównym celem katechezy parafialnej na tym etapie edukacyjnym jest budowanie postawy „czynnego udziału

---

²⁸ Por. PKP, 18. Zob. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium Ogólne o katechizacji* (Poznań 1998) 71. (dalej: DOK).

²⁹ Por. PNR, 73.

³⁰ Por. PKP, 18.

³¹ Por. KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* (Kraków 2010) 10. Odtąd w skrócie: NPNR.

³² NPPK, 36.

³³ Por. NPNR, 64-65.

dzieci w liturgii i systematycznego korzystania z sakramentów świętych, zwłaszcza regularnej spowiedzi i częstej Komunii Świętej³⁴. Podobnie jak na poprzednim etapie edukacyjnym, proponowane jest przeprowadzenie 8 spotkań rocznie³⁵.

Znowelizowana *Podstawa programowa katechezy* proponuje rozpoczęcie katechezy parafialnej dla uczniów gimnazjów od rekolekcji ewangelizacyjnych, a także katechetyczne wykorzystanie rekolekcji adwentowych i wielkopostnych³⁶. *Program nauczania religii* przewiduje comiesięcznie jedno spotkanie w parafii, w sumie po 8 w każdym roku z trzech lat formacji³⁷.

Z kolei katecheza parafialna dla szkół ponadgimnazjalnych powinna skupiać się na problematyce świadectwa wiary i stanowić przygotowanie bliższe do sakramentu małżeństwa, po ukończeniu którego będą wydawane specjalne zaświadczenia³⁸. Na tym etapie edukacyjnym najczęściej poruszana jest problematyka małżeńska i rodzinna. Dla szkół ponadgimnazjalnych został wydany także pierwszy w Polsce program katechezy parafialnej³⁹, który konkretyzuje wszystkie wytyczne obecne w dyrektoriach, w *Podstawie programowej katechezy* i *Programie nauczania religii*. Uwzględniając wytyczne zawarte w wymienionych dokumentach, *Program katechezy Parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych* cel katechezy upatruje głównie w pomocy w odkrywaniu powołania, odkrywaniu istoty wspólnoty małżeńskiej, odkrywaniu zadań we wspólnocie i kształtowaniu umiejętności potrzebnych do

---

³⁴ NPNR, 104.

³⁵ Por. NPNR, 105-106.

³⁶ Por. NPPK, 68.

³⁷ Por. NPK, 138.

³⁸ Por. PDK, 107; KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków 2001) 97 (dalej: PPK); PNR, 140; NPPK, 101-102.

³⁹ KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. RADA DO SPRAW RODZINY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program Katechezy Parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych* (Kraków 2004) (dalej: PKP).

życia w takiej wspólnocie⁴⁰. Dokumenty proponują przeprowadzenie w ciągu trzech lat nauki w liceum łącznie 24 spotkań⁴¹.

Dyrektorium duszpasterstwa rodzin precyzuje, że w ramach przygotowania bliższego do zawarcia sakramentu małżeństwa, oprócz zagadnień z teologii małżeństwa i rodziny należy poruszać problematykę zagrożeń i obrony rodziny oraz wskazywać potrzebę i sposoby uczestniczenia w grupach formacyjnych. Ponadto w ramach takiego przygotowania należy uczyć naturalnych metod rozpoznawania płodności. Poleca się także organizowanie dla uczestników tych spotkań specjalnych rekolekcji⁴². Na zakończenie takiej katechezy parafialnej uczestnicy mają otrzymać zaświadczenia o uzyskaniu przygotowania bliższego do małżeństwa i życia w rodzinie. Treść tego zaświadczenia ma być jednolita dla całej Polski i przedstawiać się następująco: „N.N. ukończył/-a katechezę parafialną młodzieży będącą jednocześnie wymaganym przez Radę do Spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski przygotowaniem bliższym do zawarcia sakramentu małżeństwa”⁴³.

Powyższa analiza dowodzi, że od strony teoretycznej Kościół jest dobrze przygotowany do realizacji, równoległej do nauczania religii w szkole, katechezy parafialnej. Dokładnie określone zostały kwestie organizacyjne, tematyka i formy katechezy parafialnej. Czynią to obydwie wersje *Podstawy programowej katechezy* i *Programu nauczania religii*, przy czym program z natury rzeczy zawiera bardziej szczegółowe wytyczne. Dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych w 2004 r. został wydany nawet odrębny program katechezy parafialnej. Co więcej, powstały także podręczniki i inne pomoce dla uczniów klas I i II

---

⁴⁰ Por. PKP, 11.

⁴¹ Por. NPNR, 168-169.

⁴² Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* (Warszawa 2003) (dalej: DDR 25).

⁴³ PKP, 19; Zob. DDR 25.

szkoły podstawowej⁴⁴, wszystkich klas gimnazjum⁴⁵ oraz szkoły ponadgimnazjalnej⁴⁶.

4. UWARUNKOWANIA ORGANIZACYJNE KATECHEZY PARAFIALNEJ

Pomimo przedstawionych powyżej racji za wprowadzeniem systematycznej katechezy parafialnej, a także dobrego przygotowania teoretycznego i wydanych już pomocy jej realizacja z pewnością napotka wiele trudności. Istnieje przede wszystkim problem uczestnictwa dzieci i młodzieży w katechezie parafialnej. Katecheza dla przygotowujących się do przyjęcia I Komunii św. i bierzmowania ma duże szanse powodzenia, ponieważ istnieje

---

⁴⁴ *Jesteśmy dziećmi Boga*. Katecheza parafialna i celebracje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok I (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *Jesteśmy dziećmi Boga*. Katecheza parafialna i celebracje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok I. Przewodnik metodyczny (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *Przyjdź do nas, Panie*. Katecheza parafialna i celebracje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *Przyjdź do nas, Panie*. Katecheza parafialna i celebracje liturgiczne. Sakramenty pokuty i Eucharystii. Rok II. Przewodnik metodyczny (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003).

⁴⁵ *Wielkość człowieka stworzonego przez Boga*. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Rok pierwszy (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *Życie w społeczności Kościoła*. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Rok drugi (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *Na drodze do dojrzałości chrześcijańskiej*. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Rok trzeci (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003); *I. Wielkość człowieka stworzonego przez Boga, II. Życie w społeczności Kościoła, III. Na drodze do dojrzałości chrześcijańskiej*. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Przewodnik metodyczny (red. J. SZPET – D. JACKOWIAK) (Poznań 2003).

⁴⁶ Por. *Przypatrzenie się powołaniu waszemu*. Materiały do katechezy parafialnej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych (red. J. SZPET – D. BRYL) (Poznań 2004); *3 razy M czyli Mocni mocą miłości: refleksje dla uczestników katechezy parafialnej szkół ponadgimnazjalnych* (red. T. PANUŚ) (Kraków 2005).

silna motywacja w postaci zbliżających się sakramentów. Pojawi się jednak zapewne problem z frekwencją dzieci klas IV-VI. Na pewno niełatwo będzie przekonać młodzież szkół ponadgimnazjalnych, mimo że katechizacja parafialna na tym etapie stanowić ma bliższe przygotowanie do sakramentu małżeństwa potwierdzone odpowiednim zaświadczeniem. To jednak może okazać się niewystarczające, ponieważ małżeństwo dla licealistów czy uczniów szkół zawodowych jest jeszcze perspektywą dość odległą⁴⁷.

Istotny problem stanowią też kwestie logistyczne. Powstaje pytanie gdzie tego typu katecheza parafialna ma się odbywać. W wielu parafiach dawne pomieszczenia katechetyczne przeznaczono na inne cele, a nowe parafie takich pomieszczeń nie posiadają, bo dotychczas nie było takiej potrzeby. Problemem będzie też zapewne zorganizowanie kadry katechetycznej. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* proponuje, aby spotkania katechezy parafialnej prowadzone były przez kapłanów, katechetów i animatorów świeckich wywodzących się z ruchów młodzieżowych⁴⁸. W wielu jednak parafiach, szczególnie mniejszych, nie ma animatorów świeckich, którzy byliby w stanie przeprowadzić spotkania. W praktyce katecheza spoczywać będzie na księżach i katechetach. Kolejny problem to kwestie finansowe. Oprócz bowiem ewentualnego wynagrodzenia dla katechetów świeckich pojawią się kwestie związane z przygotowaniem sal na spotkania, a szczególnie ich ogrzewanie w sezonie zimowym. To tylko niektóre trudności, z którymi katecheza parafialna na pewno będzie musiała się zmierzyć. Czy warto zatem podejmować tak wielki wysiłek? Niewątpliwie dobro duchowe dzieci i młodzieży, jakie niesie systematyczna katecheza parafialna, warte jest każdej ceny. Potrzeba jed-

---

⁴⁷ Por. T. JAKUBOWSKI, „W poszukiwaniu koncepcji katechezy parafialnej, przygotowującej do sakramentu małżeństwa”, *Katecheta* 1 (2004) 58.

⁴⁸ Por. PDK, 107.

nak determinacji wszystkich odpowiedzialnych za dzieło katechizacji.

Podsumowując powyższe rozważania, można z przekonaniem stwierdzić, że optymalny system formacji chrześcijańskiej w Polsce powinien obejmować nauczanie religii w szkole w wymiarze dwóch godzin tygodniowo oraz prowadzoną równoległe katechezę parafialną, odbywającą się przynajmniej raz w miesiącu. Należy mieć nadzieję, że trudności organizacyjne nie staną się przeszkodą nie do pokonania i już wkrótce polskie dzieci i młodzież, oprócz nauczania religii w szkole, będą systematycznie uczestniczyć w katechezie parafialnej.

5. PODSUMOWANIE

Wydaje się, że na postawione we wstępie pytania o optymalną wizję polskiego systemu formacji chrześcijańskiej dzieci i młodzieży została udzielona dość wyczerpująca odpowiedź. Zostały przypomniane argumenty za nauczaniem religii w szkole, które stanowi niezastąpioną formę katechezy, ale zasygnalizowano także konieczność wprowadzenia systematycznej katechezy w parafii zamieszkania. Taki model na pewno zwiększa szanse na kształtowanie dojrzałej postawy wiary. Wobec wielu obaw, które z pewnością się rodzą, warto na koniec zacytować słowa kard. J. Ratzingera, dzisiejszego papieża Benedykta XVI: „Wielkie sprawy zawsze zaczynają się od małego ziarenka, a masowe ruchy są zawsze nietrwałe [...]. To prawda, Bóg nie przywiązuje wagi do wielkich liczb, zewnętrzna potęga nie jest znakiem Jego obecności”⁴⁹. Nie należy się zatem zniechęcać, nawet jeśli nie od razu będzie widać efekty. Ważne jest zaangażowanie wszystkich odpowiedzialnych za dzieło katechizacji i zaufanie Temu, który jest Panem historii.

---

⁴⁹ J. RATZINGER, *Nowa ewangelizacja* (online) (dostęp: 14.03.2012), www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html.

Summary

Due to dynamic cultural changes and related religious transformation there are many attempts to create adequate system of Christian formation in Poland. Such formation should include both the teaching of religion in schools and catechesis realized in the parish. Teaching religion in schools is an irreplaceable form of catechesis, but should be complemented by a parish catechesis. Religious education should focus on the dialogue between faith and culture and above all strengthen the cognitive dimension of catechesis. The parish catechesis should place particular emphasis on Christian initiation and preparation for the sacraments. Only the complementary model of Christian formation involving religious education in school and catechesis in the parish gives hope for the effectiveness of formation.

Keywords: Christian formation, religious education, parish catechesis

*Ks. Paweł Mąkosa
ul. Radziszewskiego 7
20-950 Lublin
makosa@kul.pl*

Ks. PAWEŁ MAKOSA – kapłan diecezji radomskiej, dr hab. katechetyki, kierownik Katedry Katechetyki Psychologiczno-Pedagogicznej KUL, konsultant Komisji Wychowania Katolickiego KEP ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych. Autor wielu publikacji katechetycznych.